

Pielikums
notisīrai izmantošanai.
1953. g. 4. nov. A. Lauca

Pāles, Kirbiņu un Vilkenes pa-
gasta ifloksne.

Marta Baumanē,
filoloģijas un filozofijas fakultātes baltu
filoloģijas nodaļas studente, mat. 2132.

Šīs rēkšnes maz atšķiras no Lā-
des un Nabes pagasta rēkšnes (sk.
manu rakstu FBR. XI), tāpat arī no
Liepupes draudzēs rēkšnēm (sk. E.
Hauzenbergas rakstu FBR. VIII). Īpatnē-
jāka rēkšna ir Pāles pagastā (vecā-
jās robežās), kur patar i-skanū vārda
beigās, un šo i-skanū piekar arī sie-
viesu kārtas vārdim. Citādi šīs rēk-
šnes maz atšķiras cita no citas. Rak-
stu valodas ietekme visur ir ļoti lie-
la, un rakstu valodas formās bieži
dzird blakus rēkšņu formām ar
vecajā paudzē.

Materiālus rēkšnēm smēlos pēc iespē-
jas no vecākās paudzēs pārstāvjiem
Vilkenē uzrakstītās formas apzīmēju
ar Vk., Kirbiļos (tagad Vītupes pagasta
sastāvdaļa), — ar K., Pāles pagastā

tagad apvienoti arī agrākais Ārciema
un Āstēres pagasts, tādēļ ar P. apzī-
mēju formas, kas dzirdētas Pāles pag.
agrākajās robežās, ar Ārc. un Āst.-tās
formas, kas dzirdētas šo pagastu agrā-
kajās robežās. Visiem pagastiem kopī-
jās formas atstāju bez apzīmējuma.
Salīdzināšanai minēju arī dzijas
formas, ko dzirdēju Vainiņos, ap-
zīmētas ar Vn. Tāpat salīdzināšanai
izmantoju prof. J. Endzelīna un K.
Mūlenbacha savāktos materiālus par
šīm rīksnēm, kas iespiesti Rīgas latv.
 biedrības finšu komisijas 13. rakstu
erājuma, tekstā apzīmēti ar Rk., un
K. D. rakstu „Volkeniešu rīksne“, divas
lapas publicējumā Etnografiskas fiņas
par latviešiem, 1893. g., III, no 37. - 39. lpp.
(tekstā apz. ar Štn.).

Intonācija

Intonācijas.

Apraustāmās izloksnēs izšķir divi intonācijas - stiepto un lauzto. Lauzta intonācija atbilst rakstu valodas lauztajai un kritošai intonācijai. Saknes filbēs intonācijas visumā neatšķiras no rakstu valodas attiecīgajām intonācijām. Kā izņēmumi minami šādi vārdi ar stiepto intonāciju: iet, jemt (ar noimt), sniegt, muīs, juīs kēve Ast. Vārdā iet, tāpat kā Lādē un Kabē, blakus stieptajai intonācijai dzird arī lauzto.

Pretā - kritošā intonācija - ievodas, galotņu patskaņiem jūdot, sekundāri pagarinātās sakņu filbēs.

Vokālisms

Sakņe filkēs no čakstn valodas vokālisma atšķiras tikai divskanis au, kur a > o: louūt, ouūt, bloūt u.c. a > o arī lauto-sillabiskas v-skaņas priekšā: sov, tov, ragovsk. No formām sov, tov o-skaņa ienestā arī citos vietnievārda sauv, lauv locījumos un atvasinājumos, kur v-skaņa atrodas heterosillabiskā stāvoklī: soveš k., sovei ūk., tovei ūn., loc. sova k., sovādauvsk., sovāds ūk., k. Ka o-skaņa ienestā šē analogijas ceļā, norāda formas n.sg. plvta, loc.sg. plva, kur a-skaņa v priekšā paliek nepārvērsta.

Piedēkļu un gala filkju saīsināšana.
Piedēkļos un gala filkēs garos pat-skanus un divskanus saīsina, pār-

vēršot divskanus patskanos un garos
patskanus atbilstīgajos tsajos patskanos:
Patskanu kvalitāte saīsinot mainās sa-
mērā reti.

ā > a: strādat, shāda, shādas, shādašān;
agrak, loc. sg. māja, dat. inst. pl. mājam
loc. pl. mājas u. c.

Blakus j-kanai vai mīkstinātam līdzska-
nim (arī ja mīkstinājums indis) a-kanas
vietā dzird arī e-kanu: duomes Āc., ušk;
lasitej Āc., parunejas P., nunes Vn., joūdešk;
mācitej (acc. sg.) Vn. u. c. Svišķi bieži a > e
Vainiņos.

a - skana paliek nesaišināta piederli-ādo:
sovād ūk., k., sovādaks P., k., dažād,
visādi P., doūdzejād k., citād k., P.

ē (ē) > e (e): ticet, licej, lices; loc. sg. feme,
dat. inst. pl. femem, nedel, divenc,

ecēš P. (ecēšas), ciāpeš Āst. u. c.

Dažreiz ē > a, visbiežāk lokatīva galotnēs:
sivānc P., upa (loc. sg.) P., Vn., koūdžas (loc. pl.) K.,
šūvīta Āst., tuōlīta P.

RKk. minētas arī formas seidat P., citvaks P.,
smērat Vlk. Arī Etn. minēts, ka piedēklis
-ējo- ē-skaņa pārveidojas par a, -ējs > aš.
ī > i: sacīt, sacij, sacis, saciš; loc. klēti;
stūri; soūli u. c.

Etn. minētas arī formas, kur ī > a: devags,
līdzags, laimags (4-īgs), loc. sg. stalla.
ū > u: dabūt, dabū, dabuj, dabus.
uo > a vejat, veja, vejaj, vejas; vejasān,
kāpast P., avac (avots) Āst., avatinč K. u. c.

Dažreiz blakus j-skanai vai mīkstīnā-
tam līfškanim uo > arī e (tāpat kā a-ska-
ņa): līgeš (līgojuši) K., pār labes P., nuōsī-
meš K., skeōlej Vn., dži ves Vlk. (varbūt
arī no dživūt)

ie > e: sāktes, apgērbes, reņģņeks, saiņņeks,
kiņģiņņeks ģ., munates u.c., reflexīvo
substantīvu galotnēs: bāršanes P, apseg-
šanas Vn., nuōkloūsisānes ģ., uzturēša-
nes ģ. (-es & -ies, sk. L. Ģ. § 258.).

Ētn. minētas arī formas no Viļņones, kur ie >
a: sitans, grūdans, šāvans (L-ions), lim-
mažnans, puōdnans, kurans (L-ione), inf.
gērbtas, fut. celsas.

ai > a: spālvane Vģ., stīpane, bedrante
ģ., ceļmane ģ.

Jāpiefīmē, ka visos minētos pagastos
priedēkļu filbēs lieto arī nesaisinātus
divskanus. Ģaros patskanus turpretim
saisina arvienu. Šī parādība izskaidro-
jama ar rakstu valodas ietekmi, jo
vienādos fonētiskos apstākļos vienas un
tās pašas personas izrunā dzird gan

saisinātus, gan nesaisinātus divskanus.
Saisinātie divskani vairāk atšķiras no
rakstu valodas formām nekā saisinātie
patskani, tādēļ arī, izloksņu īpatnībām
līdzot, tos ātrāk atmet.

Šie patskani galotņu fiksēs līdz: meit
ganiš guōvs Vn., vinam kis liel muļķ K.,
paegl skūjs Āst., tiē gubs U₃U., teis diēn
mō viē džēr kājs P., kā izņēmums
še minams Pāles pagasts (agrākās ro-
bežās), kur patur i-skanu vārda bei-
gās: ta bij tādi laiki; tādi ēderi; ve-
ci cilvēki; vēlaki, agraki, goūši. i-skanu
piekar arī siemiešu kārtas daudzsk. nōm.
formām: tādi liēli karuōti; vilki gan
nebij, bet stiņni; tiē kāji; man bij kaīli
kāji; ēki. RKr.: tiē acs iz tādi vāji P.
i-skanas ievisānās siemiešu kārtā išskai-

drojama ar šīs kārtas fūdumu (sk. fēmāk).
Līdzot vīriešu kārtu sieviešu kārtas vā-
cā, vīriešu kārtas daudzsk. nōninātīva
galotnes sāka lietot arī sieviešu kārtas
formām.

Īsajiem patskaniem fūdot, līdskanis
ar sekojošo s-skaņu tomēr nesaplūst,
kā tas ir vienskaitļa nōninātīva formās:
n.sg. galc, klōc, ziņks, bet. n.pl. meiṭs,
klōṭs, acc. pl. galōds, klōṭs, ziņgs.

Ētn. minēta divdaļja forma jēmas
(jēmuši, - forma minēta kā piemērs kon-
jugācijā), kur tsā u-skaņa piedēkla
galē pārvērtusies par a-skaņu.

Lādes un Nakes flokšnē (arī Limba-
žu, sk. FBR IV, un Līpupes draudzes flokšnēs,
sk. FBR. VII) starp trokšteni un sekojošo
nāseni, ~~seep.~~ jeb plūdeni vārda beigās iesprauc

patskani. Aprakstāmās izloksnēs formas
ar iespraustu patskani nedzirdēju. Nā-
seri, resp. plūdeni izrunā tāpat kā
rakstu valodā piem. vārdos nāts,
krēsls krēsls: egļ, gaismk., katsk.,
mōts, kārkļ vk., sēkļ vk.

Estn. minētas formas putans, bielars,
krēkals, grežans, katars, čētas - ar
iespraustu a-skani.

Tāpat kā pie dēkļu filbēs, arī daļny
filbēs dažreiz saisisa garos patska-
nus un divskanus, visbiežāk, ja šīs
filbes atrodas neuzsvēstā stāvoklī
un runātājs tās pēc rožmes vairs neat-
šķir no pie dēkļu filbēm: svētden u.
c. nedēļas dienas, acc. sg. aplag (aplo-
ku) vk., kamer, tikmer, viēnmer, ka-
pec, tapec, pal'des P., panastnek P. K.

Saisina arī vienpīlbiņos, ātri izrunājamos vārdus: vel, pec, lidz nac! uļķ.

Īsajiem gala zilbju patskaņiem līdzot, iepriekšējās zilbes īso patskaņi pagarina, ja tam seko balsīgs līdzskanis. Pagarinātos patskaņus izrunā ar krītošo intonāciju: nuō dāb^k, n. sg. dāl^p, part. izdēvs bn., meļ^{āst}, cēl^{uļķ.} Pagarinājums neiestājas arvienu, patskaņi dažreiz izrunā arī īsi.

e-skaņas izruna.

e-skaņas izruna atšķiras no rakstu valodas izrunas šādos gadījumos:

1) Plati e-skaņu izrunā vienpīlbiņo verben infīnitīvā: ēst, dzeist, vēlt, cēltes, vēltes u.c. Pālē šē vairānkārt dzi-

dēju arī šauru e-skaņu: ēst, nuó-
plēst, nest / bet tēcet, ceret, spēletes-
arvismu visās aprakstāmās izloksnēs.

Plata e-skaņa arī no šiem verbu
atvasinātos darītāju vārdos ar pie-
dēkli -ējo-: pēres Vn., kēres Āst., vedej Āst.,
ēdej P., dzērej P. e-skaņa plata šo
verbu pagātnes darāmās kārtas div-
dabju formās: skrējus, lējus, sējus,
smējus Vp. (par e-skaņas plato izru-
nu šais formās sk. prof. J. Endzelīna rak-
stu FBR. VI).

e-skaņu plati izrunā verbos, kas in-
finitīvā beidzas ar -ināt: dēdzināt,
paēdināt P., nuóžērināj Āc., ēdināt.

2) No verbu, kas infinitīvā beidzas
ar -ēt, šaurā e-skaņa sastopama
šādās formās: Tagadnes darāmās

Kārtas divdabjos, kas beidzas ar -dams:
fiņģedams P., mekledams Āst., varedams k.,
baūredams Vn., tupedams V₃k.; pagāt-
nes ciešamās kārtas divdabjos: turec Āst.,
apmūrec Āst., dziņdec V₁k.; darītāju vār-
dos vēlētās P., precētās V₃k., kondicionā-
li: nepatīcēt (-ētn) P., varet Vn. k., zi-
net, gribēt Āst.

3) Verbu pelnīt, derēt, stenēt, drebēt,
cerēt, peldēt 2. ga. nes formās e-
skana šaura: peln (: pelni V₃k.), der (: de-
re k.), sten V₃k., drēb P., Āst., cere k., peldk.

4) Atvasinājumos no substantīviem
pamatvārda plato e-skana patur
dēminātīvi, kas beidzas ar -inš: sē-
linč P., dēlinč k., ēcinč k., zvērinč V₃k.,
jēninč V₃k., kēzin Vn. Pamatvārda
šaurā e-skana paliek vārdos, kas at-

vasināt ar piedēkli -aino- bedranc Āic,
K. (bet var būt arī, ka šī forma cēlusies
no vecākas formas *bedraims, kā piem.
fāļains).

Laupīti into nēto šauro e-skaņu trok-
sneņu priekšā diftongijē: seiļ, seidet,
eidenc, peic, bleiņsk (L* blēdņas, sk.
L. Gr. § 106, 6).

Patskaņu pārskanu nedzirdēju. Rk.
minēta forma luoepi P.

Rk. minēta arī anaptikse vārdā peresās P.

Sikuni.

Ranstu valodas tsās e-skaņas vietā a-ska-
ņu dzirdēju vārdos līdzanck, P, dibancck,
ezars, e-skaņu a-skaņas vietā vārdos
brengs Āst, Āic, bergs Āic, i-skaņu u-skaņas
vietā dzirdēju formās zivak V₃K, Vn, lici P

Konsonantisms.

j - skaņa

j-skaņa pēc lipeniem fudusi vārda vidū un arī beigās: dat. sg. kuīvam, n. pl. kuīvo, loc. pl. kuīvas; praes. kāp P, kuōp, glābams vñ., vērp vñ., slapuniņš P.

h - skaņa

Mikstināte h-skaņa fudusi. Uz kād-
reizēji mikstināji nu norāda tikai
šaurā e-skaņa h priekšā: ver P, ber P,
vek, peram sluōt Āst. (bet dzon, met,
metams).

Savienojums js

js > š darītāju vārdos ar piedēkli-ējo-
-ājo-, -tājo-: kēnes Āst., pēnes vñ., māci-
tas; noteicamo adjektīvu viensk. nōmi-
nātivā: vecaš, saūses P.; atvasināto un
nekārtno verbu beis, iet pagātnes

darāmās kartas divdabjos: biš, gāš,
tureš, saciš, dziēdaš. Formas, kur j-ska-
na būtu paglākusies (j_i, kā Lādē un Ka-
bē), nedzirdēju. Savienojums jš pa-
liek nepārveidots pirmatnīgo verbu pa-
gātnes darāmās kartas divdabju for-
mās: lējs, skrējs, saxrājs p., atstājš k.
Par iemeslu tam, ka j-skana šē uzglā-
bājusies, domājams bijis tādu formu
kā metš-metuš, sitš — situš paraugs.
Pēc šī parauga arī lējs — lējuš / pi-
matnīgos verbos šāis divdabjos izšķir
daudzskaitļa un vienskaitļa formas, sv.
lemānš. No verba jāt dzirdēju arī for-
mu jāš k.

Savienojums lš.

l skanu rakstu valodas l vietā savie-
nojumā lš dzirdēju Viļķenē un Kirbiņos.

ceļš k, vēk., teļš k, bet apalš p, ceļš p,
dziļš p.

Līdzskanu zudums.

Līdzskanu zudumu dzirdēju šādos ga-
diņos:

1) j-zūd lautosillabiskā stāvoklī pēc ga-
riem patskaņiem un divskaņiem: vājs, uēs,
šau (šauj) p, aprou Ast, krou v.k.;

2) d - ka[d], la[d], duō[d] p, Ast, piēdu[d] v.k.;

3) k - īšk (acc. sg.) Ast.; apar (apkart) p;

4) n - nezi[n] p, faū[n] kaln k, viō[n] v.n.; -ns
krās[ns] Ast.

5) r - i[r], ar; -ns - vai[rs] Ast.;

6) t - koūkāid k, akal, paska[t] v.n., -st
nuō[st] v.k.

7) v-skanas zudumu lautosillabiskā
stāvoklī pēc gara patskaņa un divska-
ņa dzirdēju vārdos tēs, diēs (bet tiēs,

Krievs]. v- līdz arī vārdos cirs čk., purs,
durs (varbūt arī veca forma, sk. L. J. 8/01, 95).

Iesprausti lietišķi.

- 1) t-skanu iesprauc savienojumā ns, ns':
spānc, uīnc P., kaīnc, viņc, kuōciņc.
- 2) Ar iespraustu k-skanu dzirdējo vārdus:
īksans P., soiēksts P., pažīkstams P., acc. sg.
maīksin Dst.
- 3) s-skanu vārda sākumā dzirdējo vār-
dā strops

Asimilācija

Asimilāciju sastop skanu kopā ln (ar
stiepto intonāciju) ln > ll': mēlls, Āic.,
P., pīlls, Āic., P., vīlls, vēlls, dēlls,
Āic., mēll (acc. sg.) čk.

Estn. minēts, ka vīlkenē adjektīvos, kas
beidzas ar -lns, šī galotne pārveidojas
par -lts (iesprausta t-skaņa un n-ska-

na zvukusi): pilts, melts; n-skana
atkal dzirdama formās pilnas, mel-
nas. Pati šādas formas nedzirdēju.

Disimilācija

Disimilācija iestājas vārdos: skruō-
dels, febrāls P., skrīvels. Disimilā-
cijas ceļā l-skana fūd vārdos skal-
mak, skalmaciņ.

Morfoloģija.

Salikteni

Saliktenos ģenera formas ar lieku
s-skani dzirdēju vārdos: ārsvalst Ast.,
ārsdurs Ast., ārsloūds Ast., ritpus K., loūgs-
amalinč K. (Par šīm formām sk. L. J.

§ 123.)

Ar it kā saknes formu pirmā daļā, rak-

stn valodā parastās genētīva formas vā-
tā, dzirdēju šādas vārdus: skuotbērn Āst.,
pelziņns P., pelziņmits K., naktgul Vlk.,
rijkrās Āst., sētpus Āic., kūstaugš Āst., muļ-
rij P., muļpriņš Vlk., coturdenrīt Āst.,
sveidenrīt Āst., gulšapuj K., Āic.

Kā rakstn valodai neparasti minā-
mi arī šādi salikteni: krāspakaļ K.,
gulšapuj Vlk., acc. sg. vidnakt P., sniēg-
viņš (iēt pa s.) P.

Piedēkli.

Atvasinot dēminātīvus ar piedēkli
-injo, iniā saknes beigās bieži dzird ne-
mīkstinātu k, g-skane: jakin K., smil-
gin K., buķin Āic., ar piedēkli -injo-
iniā dzirdēju arī šādas dēminātīvu formas
no -io-run u-celmiem: brālinč Vlk., fiuin P.,
ledinč K., medinč K. / bet arī skapic K.,
grāvic Āic., kuivic K., Vlk., eqlit).

Lieviešu kārtas fudums.

Apmāstāmās rīkoksnes lieviešu kārtā
pa daļai fudusi, un tās vietā lieto
vīviešu kārtu. Vīviešu kārtu lieviešu
kārtas vietā visbiežāk dzirdēju div-
dabju formās, kas lietotas kā predikāti
lieviešu kārtas subjektiem, piem.: tas
muļķis ties apmūrec Āst., putr bij ga-
lavs, uzvāric P., baltmaiz vinim tiēk
isce, pe P., es ir sūtis P., es ir piēmišs.
(stāsta lieviete), sī klēdys K., tus vinam
meis ir nnōraks Āst., nu ir maiz nuō-
esc Āic., tiē meis ir īpprecet Ūk., ne-
bij tas noīd dabujams Ūk., es ir
Pi per māja dzims, es ir skuōla gājs Ūn.
(stāsta lieviete). Šajās divdabju formās
vecāni ļaudis arvien lieto vīviešu
kārtu, pat tad, ja subjekts un ali-

lētā lietots ar sievietu kārtas galotni:
vien māti nācs preti Āst. Sievietu kārtas
šē dzirdēju tikai pāris reizi, ko var
izskaidrot arī ar rakstu valodas ietek-
mi. Biežāk sievietu kārtas dzird, ja
predikāts ir adjektīvs, bet arī šest-
ri pārsvarā vīriešu kārtā: Iā fem nav
liets Ūk., tas baznīc ir joūnaks Ūk., māj
ir smuks P., krūts ir vesal Āst., muōks
ir stipr Ūn., vinam meit ir joūne Āic.,
vinē joūne ir gan, bet švaks K. (par sie-
vieti), bet arī: es ir brīsmig slim P.,
šī vel ir spīg Ūk., mās ar ir dzīv Ūk.
Sievietu kārtas stiprā mērā fauldē pro-
nōmeni, kas lietoti kā subjekts vai
objekts sievietu kārtas substantīvu
viētā: vinē ir joūnaks P. (par sievieti), tas
ir joūnaks, tas baznīc Ūk., vinē pae

(saimniece) Āst., es joņ uinam (puķei) vārd
nezin P., tas veca māj, tas man dziņ
lēt Ūk., es vienc pac (sieviete) Ūk.

Tāpat viiesū kārtā nostājas pronōmeni,
skaitļa vārds viens un kārtas skaitļa vār-
di, ja tie lietoti kā atribūti sieviēsū kārtā
tas substantīviem: tiē nōgs P., tiē mājs P.,
sād tād vaīns meļas klāt Āst., tas
vienc istabs K., vienc pac vec meit Ūk.,
lam pašam lēge lenei K., tiē paš nōgs K.,
tas ļem Ūk., tiē meits Ūk., laīkam tas
laīm tāc nav Ūn., ne kād nōgs Ūn. To-
mēr pronōmenus diezgan bieži dzīrol
lietojam arī sieviēsū kārtā.

Adjektīvs kā atribūts sieviēsū kārtā
substantīvam nostājas viiesū kārtā
gandrīz arvienu daudzskaitļa formās,
sevišķi daudzsk. nōminātātrāt (tāpat
arī Lādē un Nabē): tiē mēllai acs P., ziliē

puķīti k., tie bagātei mājs v., dzelšanas
laps ģ., lielajim aiņam v.; mō ma-
lim diēnim p., Vienskaitļa formās pār-
svarā sievietes kārtā: tas veca māj p.,
liel māj v., vecaka meist k., peidi ga ziēm
ģ., veca saimec k., tas ir parast liēt
ģ. Dzird arī šīs sievietes kārtā, sevišķi
ja substantīvs pieņēmis sievietes kārtas ga-
lotni: liels egl k., tāc dziļš an k., smuks
puķic k., jaunas mājinē v., tāc mazo
mājinē v. Sievietes kārtas substantīvus
šīs daudz biežāk kā dādi un vābē
dzird ar sievietes kārtas galotnēm: n.sg.
gulē p., ētinē p., viē (vīta) p., klētinē v.,
kūtinē v., ēc (sēta) k. u.c., dat.sg. brūtam p.,
mājam p., glāfam ģ., mentam v. p. u.c.
Daudzsk. nōminātīvs pā lē sievietes un
sievietes kārtas substantīviem heidžas

ar i-skaņu (piemērus sk. augstāk). Vīriešu kārtā, gan retāk, šē dzird arī cits pagastos: tiē pūk k., tiē daks'in Āst., daudzsr. datvā formās kā vīriešu, tā sieviešu kārtāi lieto galotni -im: galdim P., krēslim, juostim P., malim P., gūžim Āc., pēdim k., reīžim k., diēnim k., Āst., meītim Vn. (Par šo galotni sk. Le. gr. § 231). Formas ar sieviešu kārtas galotnēm daudzsr. datvā lieto samērā reti. (Lādē un Kabē pārsvarā siev. kārtas formas)

Substantīvu deklinācija.

ā-celmi

sg. n. <u>gul̄ts</u> (: <u>gul̄c</u>)	pl. n. <u>gul̄ts</u> (: <u>gul̄ts</u> , Pā lē: <u>gul̄ti</u>)
g. <u>gul̄ts</u>	g. <u>gul̄ts</u>
d. <u>gul̄tai</u> (: <u>-am</u>)	d. <u>gul̄tim</u> (<u>retāk -am</u>)
acc. <u>gul̄ts</u>	acc. <u>gul̄ts</u>
loc. <u>gul̄ta</u>	loc. <u>gul̄tas</u>

Viensk. lokātivā formas sverdeni un jūne
dzirdēju kirbiļos

o-celmi

sg. n. kaļnc

p. kaļn (Pāle kaļni)

g. kaļn

kaļn

d. kaļnam

kaļnim

acc. kaļn

kaļns

l. kaļna

kaļnas

Ar lieku s-skaņu dzirdēju viensk. ge-
netivā formu kaļnas (Tautas dziesmā).
Viensk. lokātivā formu vakare dzirdēju
Ārciemā.

Daudzsk. nōminātivā dzirdēju šādas
formas ar lieku s-skaņu: škiņsts
Āst., tiē liēlai loūes ūk., tiē pūrs
Āst. / Par šīm formām sk. Le. J.
§ 316, 9.)

o-celmi

Ņ. n. brāls

Ņ. brāļ (Pāle brāļi)

g. brāļ

brāļ

d. brāļam

brāļim

acc. brāl

brāļ

loc. brāli

brāļas

Vienisk. datīvā bieži atstāj nemikstinātu
līdzskani: spēlmanam P., cinam P., prei-
manam K., atraiknam V.K., lācam Āst.
(varbūt veca forma, sk. Le. J. § 87). Nemik-
stinātas formas viensk. datīvā minētas
arī Estn.: brālam, vēlam, mažam.

Gandrīz arvien bez mikstinājuma
lieto dēminūtīvu formas: skapītam K.,
grāvitam Āc., kuīvitam K., V.K., ēgli-
lam Āst., mikstinājuma zudums izskaid-
rojams ar o-celmi ietekmi. Gala flīju
patskaniem zūdot, viensk. nōminātīva un
akufātīva galotnes pilnīgi sakrīt ar

attiecīgajām o-celmu formām, pēc šīs
formu parauga tad arī viensk. datīva for-
mas sāka pielīdzināt o-celmiem

Viensk. lokātirā dēminūtrī beidžas ar e
un a-skaņu: kuīvite Ņk., stūrīte P., stūri-
ta Āic., tuōlīta P.

Daudzsk. lokātirā Pāle dzirdēju formu šūnis.
Kā īio-celmus loka vārdus, kas raksturī-
lodā atvasināti ar piedēkli -ieno-: n. pl. ē-
denk., Āic., dzērenk., Āic., acc. pl. sīlens P.,
ēdēns Āst., Ņn. No vārda fruoš dzir-
deju daudz. nōminātirā formu fruoš Ņk.

ī-celmi

sg. n. bit

pl. bits

g. bits

bits

d. bitēi (: -am)

bitim (retāk -em)

acc. bit

bits

loc. bitē

bitēs

Viensk. datīvā diežgan liži vīriešu kārtas
o-celmu galotne -am: veceņitam Ņ., upi-
tam Ņ., kastam K., brūtam P. u. c.

Viensk. lokatīvā Palē olzīrelēju formu pu-
si (ar ē-celmu galotnei), daudzsk. lokāti-
vā formu upītas P.

i-celmi uzglabājušies: n. sg. siņc, klēc, piņc.
Tikai viensk. datīvā šē dažādas galotnes
vīriešu kārtas o-celmu galotne -am: klētam
P., K., Ņ.; galotne -em (kas domājams
cēlusies mīstojot ē-celmu galotnei -ei
un vīriešu kārtas o-celmu gal. -am): klē-
tem Āst., P.; -ei (ē-celmu galotnei): piņtei Āst.
-ij: kūņij P.

Parējus locījums, satīnot galotnes, lieto
šās pašas formas kā rakstu valodā.

u-celmi pārgājuši o-celmos. Viensk. lo-
katīvā u-celma formu tiņgu d. l. dē-

ju Pālē (parasti tirga)

Formu nuô rītē (gen.sg., ar s-skani) pla-
ši lieto visos mīnēto pagastos (par šo
formu sk. Le. Gr. § 298).

Adjektīvs

Adjektīvs ar noteicamām galotnēm:

sg. n. soûses (:-aš) . pl. soûsei (:-ai)

d. soûsejam (:-ajam) . soûsejim (:-ajim)

acc. soûsa . soûsis (:-ais, ai-as)

loc. soûseja (:-aja) . soûsejas (:-ajas)

Par daudzsk. nōm. un akūfātrā galot-
nēm sk. Le. Gr. § 323.

Āa fīrā un lokā fīrā dažreiz dzird arī
īsākās formas: soûsam, soûsa, soûsim,
soûsas.

Pronōmens

Personisko pronōmenu viensk. datīvā bla-
kus formām sev, tev lieto arī vecākās

formas soū, toū (sk. Le Gr. § 345), daudzsk.
datīvā-instrumentālī blakus muņš
juņš arī muņsim, juņsim: revar
ar muņsim bātes Ņk., kuō var finel
nuō juņsim Ņn. daudzsk. akuzātīva
viētā lieto datīva-instrumentāla for-
mas: Tu neredzej muņš P., es juņš
neparzin K., es juņš neatraidit Āst.,
es juņš nesaredz Ņn., viņim Ķik juņš
vajag P.

Pase sīvo pronōmenu mans, lavs, savs
viētā lieto personisko pronōmenu da-
tīva formas: man laika (loc.) P., es sou
dēlam Ķeic Ņk., soū lam Ēmmam Ņn.,
sev noūd Ņn., las ir man fnuōc P.,
es sev laika neredzej K., arī daudzsk.
genetīva mūsu, jūsu, pašu viētā
lieto datīva instrumentāla formas:

vilks aīnes muīs kaḡin k., tas ir
muīs Aīnin P., muīs ziḡs Āic., aīz
muīs māj V k., juīs laikas Vn.

No šīm dativiem ar priedēkli - ējo-
atvasina arī paplašinātās formas:
muīsēš k., muīsēj P., juīsēj k.

Skaitļu vārdi.

Trīs patur s-skaņu visos locījumos:
trīsīm k., Vn., trīsām (dat. fem.) Āic., trī-
sas (bc.) P., Āic. k.

Kārtas skaitļu vārdus lieto ar notei-
cāmo un arī ar nenoteicāmo galot-
ni: piīmas (: -eš), trēsāš, trēs P., V k.,
Vn., seš P., septitās P., astuōc gac Āst.,
astuōtes gac Vn., aīziōd uōti nant, trē-
ša nant, - vilks vaīs nenāk V k.

Verbs

Konjugācijā visparināta trēsās per-

sonas forma (es, tu, viņš, mēs jūs
dziņd, dziņdej, dziņdes). Personu go-
lotnes šķir tikai imperatīvā: ej! sāū-
sim! Ņk., mēkle! saxot! k., skata! tes! Āic. u. c.

Pāgadnē kā sto-celmus loka verbus
dilt - dilst P, k., dymt - dymst P, k., šlukt
[sa]šlukt Ņn., pažust - pažūst Ņn., kā no-
celmus - atrast - atruōn k., pierast -
piemōn Ņn., nikst nājum džird ve-
cajas i-celmus fidēt - fiēf, sēdēt -
seiēf, gulēt - gulē.

Pagātne no bēgt - bēdž, degt - dodž Ņn.
Nākotnes formās i-skanu iesprauf sā-
dos sto-celmus hirt - hiris Āic., mirt -
miris, līt - lijis P, Āic., zilt - silis k., Āic.
džit - [sa]džijis k.

No rakstu valodas atšķiras infi-
nitīvā, pagātne un nākotnes for-
mās verbi: finet (finēj, finēs), sa-

puvet (sapūt) Āc, Āst., salet (salt-sulej, sales) K., P., Āc, Āst., rūceš (part. rūcis) Āst.
šķīdeš (part. šķīdis) Āst., ierūcejas Āst.

Relatīvais mōds.

No verba ~~verba~~ būs kā relatīvās formas lieto divdabjus esat, neesat un navat. Relatīvo mōdu lietojot patstāvīgi, tagadnes formas atvasina ar nelokāmiem divdabjiem: seifal uz kailim ragim P., vinč prasat Āst., tēs nākat K., tuō gaļ varat ēst O.K.

Ja relatīvo mōdu lieto atkarībā no vārdiem leikt, lūgt, prasit, sacit u.t.l., tad nelokāmā divdabja vietā lieto indikatīva formas: vinč tēs, lai hik tuō gaļ muca iekša, un lai sakapa pā kumuōsiņim un lai seifās sīm muqura, tad vinč būs viļkt viņšā K.

sacis, lai nāk P., prasis, lai duod tē,
sacis, lai šīs nu div vīr vakte ŅK.

Nākotnes formas relatīvā mōdā atva-
sina ar būs, būsit P., ŅK., Āst., būsat
un infinitīvu: vinē nebūs iēt Ņn., būs
neņt P., būs nākt Āst., būsit. duot ŅK.,
būsat broūt Ņn.

Infinitīvs un supīns.

Infinitīva un supīna formas neiž-
šķir. Vienfilbīgos verbos vispārinā-
ta supīna forma ar platu e-skanu
saxnē: nest, nest, celtēs. Pālī daži neiž-
dzird ^{air} formas ar šauru e-skanu:
ēst, vest. Divfilbīgos verbos vispāri-
nāta infinitīva forma ar šauru e-ska-
nu saxnē: tecet, turet, menlet.

Divdabji.

Pāgadnes darāmas kārtas divdabji

ar predēkli -dams- lieto kānelokāmu formu:
vin (n. pl.) aiņgāj klīgdams Ār., jūs stāiga
līmedams Ķ.

Pāgadnes ciešamās kārtas divdabju
atvasina ar -ums Ķirbiļos: lasums,
līnum (par šīm formām sk. Le. gr. § 718, c),
citur ar -ams/formas ar -ums lieto
arī lādē un Nabēj.

Atvasināto un nekārtuo verbu būt
iet pagātnes darāmas kārtas div-
dabjiem vienādas formas daudzskait-
lī un vienskaitlī: es, tu, viņš, mēs, jūs, vi-
ņi-mācis, skatis, līs, gās; bet refl.: mā-
cijēs, skatijēs, - pl. mācišēs, skatišēs

Pirmatnīgos verbos viensk. un daudzsk.
formas parasti šķir: sg. lējs, brēcs,
cēls, pl. lējus, brēkus, cēlus.

Bet dzird arī šo divdabju viensk. for-
mas kā predikātus subjektīvam daudz-

skaitli (sevišķi Pātē): Ķādi īpaši dziēda-
Ķāji līs, kas tis uzlūgt uz Ķīm kā-
Ķam P., Ķama Ķaika uz katr āhel i
līs ciēda pār P., redzes, ka dedzs
Ķē vesh Āst., sācs Ķē viēk tuō baļk
plēst Āst., Ķē erlūeki smalķaki pālics P.,
sakāps āngsā Ķē piēks. Lidzīgas for-
mas dzirdēji arī Lādē: vecājam Āsēm
nācs kāps. Šīs viensk. formas izskaidro-
jamas ar citu verba formu paraugu, kur
vispārināta trešās personas forma. Ja
Ķij formas kā es, tu, viēš liēk, liēk,
liēks, mēs jūs liēk, liēk, liēks, Ķad va-
rēja nasties arī formas viēš līs, viēš
līs. Par paraugu varēja noderēt arī
^{atrasināto} pirmatnīgo un nekārtuo verbu div-
dabju formas, kur vienskaitli un daudz-
skaitli nesērij.

Adverbi

dzirdoju šādas rakstu valodā nepa-
rastas adverbu formas: lādīt P, pe-
tišk P, muōģi (arvōnu: jā'et ir n.) P. ga-
rišk (gareniski) Āst., muōstam K, Āst., klā-
lam K, tū-liten Vn., tū-litan Vn., lepātas
K, Āst., lāgādas K, lā-patas V₃K, lā-
tanas V₃K, nupātas V₃K, cōta Vn., pā-
dēnim K, pat-laba V₃K.

Locījumu lietošana

Genetīvu lieto reti. Genetīva formas
uzglabājisās vēl salikšenos: Ānns-
diēn V₃K, diēnsvids Āst., gulčapuž V₃K,
mājscoluēks P, nijskrās K u.c.; kā pasu-
gas genetīvs: mūsniēk Ābuōltiņč V₃K,
lūd kuīpneks Āst.; prēpociņas pēc piok-
sā: lusts peic V₃K, kārts peic V₃K. Pēc
prēpociņas genetīvu dzirdoju teikumā:

gās ar sās Āst.

Piederuma genētivs pilnīgi ludis, tā
vieta lieto datīva formas: tas ir Ānnam
brāls P., ar tuō kārklam siō K., muīs
tēvam cepur Āst., man bij drīolin mej-
sargam plīnt P., tiō ir kugisam cāl P.

Pēc nepozīcijām vienskaitli nostājas
akuzātors: nuō viēt P., piō ruōk P., līdz
tuō rij P., piē mūrit Āic., piē tuō duma
dēl K., kam atstāj man hes tēv, hes
māt, bes manu jāimū līgaviņ K., piō
siōn koūdē U.K., aiz skūn P., piō gult Un.

Pēc negācijas lieto akuzātoru: ne-
kuō nezin Āic., nekuo neredē P., es
nemāk nekuō teikt U.K.

Pie nav substantīvs nostājas nōminā-
tīvā: nav ne zēm, nekas Āic., nemaz
zāl nav Āst., joūd nav U.K., nekād uōgs
nav Un., nav nekas kuō Ēst. P. Pārējam

dzirdēji šī arī genetiwa formu: laik
nav. Nōminātīvu lieto arī dalāmā
genetiwa viētā: biš tāc garāzīnē rup
maiņ k., pus tīc daib nav vn., vairak
reiz vn.; nōminātīvs nostājas arī at-
karībā no ķēl: lam viēnam joū biš
ķēl viņēk.; pi verba trūkt: tas kuo-
lāms trūkst.

dēbitīva objekts nostājas akūzātīvā:
siēn jā plau k., jā met mūr vk., jā ūt
mēs vest vk., kuo biš jā dar vn. Pātē
dēbitīva dzirdēji nōminātīva formas:
rudzi jā plau; bij jā duod cinādi.

Nōminātīvu klakus akūzātīvam dēbitīva
dzirdēji arī viķrenē: man jā ūt klēc
aiž slēgt.

Pēc skaitļu vārdiēm lieto divskaitļa
formas: trīs diēn nuo viēt P., div klēst.

div vist Užk., trīs mās Un. (bet arī div
quōvs Un.), seš reiz Un.

Pie adverbium pār[i] un caur[i] no-
stājas lokātos: upa pār P., lieta pār
P., tūrum stūri pār Užk., mēģa caur Užk.

Lokānu paraugi

No Viķenes

... vīnādigas ties tas arī kūc uz-
lūsc. kuō nu daris? vīnc tāc garš
vīrs, soīc diēlgalv jāns [sacijs]: iēsim
vaxtet! iēgāš kūti un vaxte. nu
nāc patlaba vīks, iēbāž ast iēksa,
baīd arī. Vīn duōma: vai nu kēit
pec tuō ast, vai ne? ... vīks nu
rou atspēres, bet šīe nu tur. Tas
Liēlgalv jāns soīcs: fruōt velc!
Tas ast paliēk ruōka, vīks arī-
skriēn puōm. šīe nu tēc sai-

mīcam, ka mōkēnuš vilk. aīžiet
uōtr nakt, tresā nakt, - vilks vairs
nenāik.

šūtin šuv, nerakstij,
ne jounam mani ved,
ved ucam atraiknam
tas rakstīt nevalkoj

No Kirbiņiem.

aīg liēpiņ kalniņā,
želta lapi galciōtie;
piē māniņ dzīvōdam,
galva, felt vainadziņē.

mēll cūsk diēg vilk
apar pelak armeniņ;
es īvilēk pušam māt
ka par mat galiņam.

es tuō savu vainadziņ
ciēti lik galviņā,
lai vējiņ pūri pūš,
neka laūģ valkōdiņ.

vilks uz man kumeliņ
paegles lūrejas;
vilkam dev fin luōd,
jāj es drūvō kumeliņ.

Jānic kāp uōjala, jāna bērni galu pras,
jān bērņ pazaras. kur mēs galu dabusim?
Kāp, jānit, nuō uōjal, vilks aiņnes mums kaņin,
ved bērns istaba! paša jānu vakara.

No Pāles

Jānic sēdej kalnina,
zāla nasta mugura;
nāc, jānit, lejina,
duōd savam delitām!

No Āsteres

es tāc puķ bij, kād gad sešpacmit,
septiņpacmit vēc. Tam māšbrālim axial
viēnc puķ, tāc mazaks. Tas guļtinč tani
rija, kur nu ab guļ. Tā sēdencvakars bij
es guļ tani siōnmalē, uōtro ārsmale. nu
uz reif viēnc nāk, nēm to peramsluōt
un mērcē katla un pērdames nāk uz
tuō guļtin. man nu brīsniņ bail.

es atsperas pret tūo sienu un grūž tūo
nōtr pūrk āra. Īis sāk brēt, - ne nu
vair pēraš, nekās.

No Ārciema (stāsta ārciemitis, dzimis Āsteris).
Āstere bij vienc mēlš. es bij tās pūrk,
es nāc mō diēn kalpasan. mūžkuģas
sāk: eīt uz māj, paziņot tūos kūlēs!
tur bij liēlkuģgam tād māj ezarmala,
un tūc māt man tēc, rādātes. man
bail nav. man dakšim pa karl,
maizkulic uzvērē uz kārt, es nāk.
es nāk gar tūo ezarmāl pa tūo paik
cēļ. bet nu uz vienreif piēsitās
vienc mēlš tūituls man priēksā
uz tūo cēļ. es tā duōma: gājis a
tīm dakšim. es piējem ruōk piē tōm
dakšim, bet es duōma: a sisan ne-
kuō neiēmaūtas. es sāk skatīt tēv-

reiz, bet es nemet tūo krust priekšā,
nu tā pa melam viss bij, nekā neva-
rij aizbaidīt viņ. nu nekūo, viņ-
nīm viņē man pa priekš. te šini galā,
ilks tūo krast, ir liels avac. es vel
skait pēda reiz, nu nu pē tūo avat
viņē pazūd.